

1915 OLAYLARIYLA İLGİLİ OLARAK EDWARD NALBANDİAN'IN YAZISI VE MAXİME GAUİN'İN CEVABI

Maxime GAUIN

Analiz No : 2014 / 4

07.10.2014

AVİM, 2 Ekim 2014

Ermenistan Dışişleri Bakanı Edward Nalbandian'ın, Eylül başında Fransız *Le Figaro* gazetesinde Türkiyenin 1915 Olaylarıyla ilgili tutumunu eleştiren bir yazı yayınlamıştır. Bu yazı daha sonra İngilizce olarak Ermenistan Dışişleri Bakanlığı sayfasında paylaşılmıştır. AVİM uzmanı, tarihçi Maxime Gauin Nalbandianın yazısına hem Fransızca, hem de İngilizce olarak bir cevap yazısı yazmıştır. Bu iki yazının AVİM tarafından yapılan çevirilerini sizlere sunuyoruz:

Edward Nalbandian - "Türkiye kendi geçmişiyle barışmalıdır"

06.09.2014

Dışişleri Bakanı Edward Nalbandianın makalesi bazı kısaltmalarla beraber Fransız Le Figaro gazetesinde yayınlanmıştır. Burada makalenin tam metnini sunuyoruz.

Uluslararası ilişkilerde maalesef kaçırılmış fırsat olarak nitelendirilecek bazı vakalar vardır. Recep Tayyip Erdoğanın ve kendisini takiben diğer üst düzey Türk yetkililerin, Ermeni Soykırımının anılmasının 99. Yıl dönümünün arifesinde ve sonrasında yaptıkları beyanatlar bu tür vakalardan birini teşkil etmektedir. Ortak acı ve adil hafıza hafıza gibi uydurma kavramlar ve Türklere ve Ermenilere Erdoğanın izinden gitmeleri yönündeki çağrı yanıltıcıdır. Ahmet Davutoğlu, Erdoğanın beyanatının esas amacı soykırımın tanınmasına yönelik olan dünya çapındaki çabaları engellemektir diye bir beyanatta bulunmaktadır. Uzlaşmaya yönelik somut adımlar atmak yerine işbirlikçilik çağrıları yapılmaktadır. Demek istediğim, Ermeni Soykırımının uluslararası olarak tanınmasına karşı olarak işbirlikçilik yapmak.

Kendi anayurdunda yüzyıllar süren baskıya nostaljik bir gözle bakacak bir ulus bulmak zordur. Baskıya maruz kalmış hiçbir ulus Osmanlı İmparatorluğuna yönelik nostaljik hisler besleyemez. Diğer imparatorluklar gibi Osmanlı İmparatorluğu da pek çok vatandaşının en temel haklarının ve özgürlüklerinin bastırılması üzerine inşa edilmiş ve devamlılığı sağlanmıştı.

Sayın Davutoğlunun Hristiyanlar ile Müslümanların çektiği acılara yönelik olarak Batılı ve Türk algıları arasında yaptığı ayrım hayret vericidir. Ermeni Soykırımı sadece Ermeni veya batılı tarih anlayışının ve toplumsal hafızasının bir parçası değildir, aynı zamanda Müslüman dünyasının da toplumsal hafızasının bir parçasıdır. Ermeni Soykırımına dair ilk atıflardan biri, 1916da Ermenistandaki Katliamlar adlı eserini yayınlayan Müslüman şahit Fayez El Ghosseindir. Mekke Şerifi ve Emiri Hüseyin bin Ali, Ermenilerin fiziksel olarak yok edilmesi planına karşı gelmiş olan ve tebaasına Ermenileri kendilerini ve çocuklarını korurmuşçasına korumaları çağrısını yapan önde gelen Müslüman liderlerden biriydi. Ermenilere yönelik yapılan büyük çaplı imhaya, 1919-1921 arasında Refi Cevat ve Ahmet Refik Altınay gibi kamuoyuna mal olmuş Türkler de atıfta bulunmuştur. Pek çok Müslüman tarihçi Ermenilere yapılan katliamları soykırım olarak nitelendirmektedir. Arap tarihçi Moussa Prince ise Armenocide [İngilizcede Ermeni ve soykırım kelimelerinin birleşimi] tabirinin kullanmış ve Ermenilere yapılanları en soykırımsal soykırım olarak nitelendirmiştir.

Adil hafıza adına yapmacık siyasi girişimlere ve çağrılara gerek yoktur. Bu çağrılar yapılırken fikirlerini özgürce açıklamaya cüret edenler ya Hrant Dink gibi öldürülmekte, ya Orhan Pamuk gibi sürgün edilmekte, ya da Ragıp Zarakolu gibi tutuklanmaktadır.

Davutoğlu artık bayatlamış olan gerçeklerin tespit edilmesi için tarihçiler komisyonu kurulması çağrısını yapmaktadır. Soykırım araştırmaları konusunda en uzman uluslararası kuruluşlardan birisi olan International Association of Genocide Scholars [Uluslararası Soykırım Araştırmacıları Derneği], Davutoğlunun bu çağrısına cevaben Türkiye hükümetine uzun zaman önce gerçekliği ispatlanmış olan soykırımı kabul etmesi çağrısında bulunmuştur. On senedir değişik kelimelerle ve üsluplarla tekrarlanan çağrılar yerine içten ve somut adımlara ihtiyacımız var. Zürih Protokollerini kabulü, Ermeni-Türk ilişkilerinin normalleştirilmesi ve sınırların açılması, iki halk arasındaki uzlaşmaya gidecek olan zor bir süreci başlatmış olur. Protokollerin öngördüğü şekliyle işleyecek olan tarih alt-komisyonu, iki ulus arasındaki karşılıklı güveni yeniden oluşturmak için bir diyalog yürütebilir. Ancak Ermeni Soykırımının gerçekliği sorgulandığı sürece bunun gerçekleşmesi imkânsız olacaktır.

Görünüşe bakılacak olursa, 1948 Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesinde tanımlandığı şekliyle soykırım gerçeğini inkâr etmek isteğinden yola çıkmış bir şekilde, Erdoğanın mesajı bir kez daha 1915de olanların dini ve etnik kökenle ilgili olmadığının altını çizmiştir. Görünüşe bakılacak olursa Ermenilerin sınır dışı edilmesini ve büyük çapta katliama uğramasını inkâr edilemeyecek gerçekler olduğunu kanıtlayan ve bu uygulamaların baş mimarlarını idama mahkûm eden 1919 Türk Askeri Mahkemesi kararı Ankara tarafından unutulmuş durumdadır. Rafael Lemkinin soykırım kavramını oluştururken atıfta bulunduğu olay da Ankaranın gözünden kaçmışa benziyor. Hatırlatmam gerekir ki 99 sene önce 24 Mayıs 1915te; Rusya, Fransa ve Büyük Britanya özel bir

beyanatta bulunarak Ermenilere karşı yapılan mezalimin faillerine Türkiyenin insanlığa ve uygarlığa karşı işlediği bu yeni suçlardan dolayı kişisel sorumlulukları olduğu uyarısında bulunmuştu. Hiç kuşku yok ki Ermeni Soykırımı, soykırım yapmak niyetiyle organize edilmişti. Bir yandan da Türk yetkilileri tarafından savaşta verilen kayıplarla, Ermenilerin sistematik bir şekilde imha edilmesini ki bu yüzden atalarımın milyonlarcası hayatlarını, evlerini, topraklarını ve mallarını kaybetmiştir birbirine denkmiş gibi gösterme çabası vardır. Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan milyonlarca Ermeniyi hayatlarından ve aynı zamanda geçmişlerden mahrum etmeye yönelik bir teşebbüs oldu 2000den fazla kültürel ve dini anıt yok edildi ve hayatta kalanlar Türkler gelmeden önce yüzyıllardır yaşamış oldukları topraklardan kovuldular. 1915te Ermeni Soykırımının baş mimarlarından birisi olan, o dönemin İçişleri Bakanı Mehmet Talat Paşa, Almanyanın Başkonsolosuna itirafta bulunmuştur: bir Ermeni sorunu yoktur, zira artık Ermenilerin varlığı söz konusu değildir. Talat Paşa yanılmıştı, ancak o korkunç suçun doğası, çapı ve sonuçları ıstırap çekmenin çok ötesinde bir niteliğe sahiptir. Bir röportaj sırasında Erdoğan etki yaratmak için eğer böyle bir Soykırım olmuş olsa bu ülkede [Türkiyede] Ermeni yaşıyor olur muydu? sorusunu sormuştur. Bugün Almanyada pek çok sayıda Yahudi yaşamaktadır, ancak kimse Holokost gerçeğini inkâr etmeye cüret edemez. Ya da, 1,5 milyon insan ölmüş veya öldürülmüşken tehcirden nasıl bahsedebiliriz? Planlı bir şekilde insanları çölde yürütmek, onları ölene kadar aç bırakmak ve onları yoldayken öldürmek tehcir değil, bir ölüm marşı, bir soykırımdır.

Soykırım inkârı, bu suçun cezasız kalmasını sağlayan ortam, insanlığa karşı yeni suçların tekrar işlenmesine yol açmıştır. Soykırım inkârı, soykırım araştırmacıları tarafından soykırım suçunun son aşaması olarak değerlendirilmektedir. Soykırımı inkâr etmeye devam eden az sayıda kişi olsa da bu, bu konuda bir tartışma olduğu anlamına gelmemektedir. Bir tarafta dünyada hiç kimsenin şüphe duymadığı bir soykırım gerçeği vardır ki bu soykırımın acısını bugünlere kadar dünyadaki her Ermeni ailesi taşımıştır; diğer tarafta ise Türk hükümeti tarafından sürdürülen resmi ve dayatılan bir soykırım inkârı vardır. Türkiye kendisiyle tartışma içerisindedir.

Dünyanın her tarafını yayılmış olan soykırımdan hayatta kalanların torunlarını, soykırım inkârının işbirlikçisi yapmak mümkün müdür? Soykırımdaki faillerle mağdurları ortak acı gibi klişe tabirlerle aynı kefeye koymak mümkün müdür? Holokostun, Kamboçya ve Ruandadaki soykırımların ve diğer insanlığa karşı işlenmiş olan suçların failleriyle mağdurlarını birbiriyle aynı görmek korkunç bir şeydir. Bugün bazı Türk siyasetçilerin yapamaya çalıştığı gibi soykırımdan hayatta kalanların torunlarını Türk diasporası olarak bile görmek mümkün müdür?

Yakın zamanda Cenevredeki BM İnsan Hakları Konseyi Üst Düzey Panel Tartışmasında, Ruanda Soykırımından sağ kalan Esther Mujawayonun dediği gibi: Bugün artık dördüncü nesil Ermeniler hâlâ [soykırım tanınmasını] beklemektedir. Sadece Ermeniler değil, tüm uluslararası toplum neredeyse 100 senedir Türkiyenin Ermeni Soykırımını tanımasını beklemektedir. Uzlaşma isteğinin ne kadar içten olduğu Ermeni Soykırımının tanınması ve kınanmasıyla ispatlanmalıdır. Türk hükümeti içten bir şekilde soykırımı tanımaktan sakınmamalıdır. Hâlihazırda binlerce Türk vatandaşı bunu yapmıştır.

Davutoğlu, Ermenilerin Osmanlı İmparatorluğundaki yaratıcı etkinliklerinden bir örnek olarak Ermeni besteci Komitastan bahsetmektedir. Adil hafıza, soykırıma tanıklık etmiş olan Komitasın hayatına biraz ışık tutması gerekirdi. Komitas; Ermenilerin çektiği tüm acıları ve maruz kaldıkları tüm korkunç olaylara tanıklık etmiş ve hiç kimse bizim trajedimizin yarattığı yaraların tamamını bilmiyor ☀ bu keder bizi delirtecek! demiştir. Ve 1916dan itibaren, Komitas 20 yılını bir psikiyatri hastanesinde geçirmiştir.

24 Nisan 2003de Pariste Komitasın heykelinin açılışında; Ermeni Soykırımı mağdurlarının anısına dikilen bu anıtın 20. Yüzyılın tüm soykırım mağdurlarının anısını sembolize edebileceğine, bu heykelin sadece acı çekenlerin torunlarına değil, aynı zamanda bu acıları yaşatanların da torunlarına bir saygıyla eğiliş olacağına yönelik umudumu dile getirdim. Uzlaşmanın yolunda inkârla değil bilinçli bir hafızayla ilerlenir, çünkü gerçek uzlaşma geçmişi unutmak veya genç nesillere inkârcılık masallarıyla yetiştirmek değildir. Türkiye geleceğini inşa edebilmek için geçmişiyle barışmalıdır.

Ermenistan Cumhurbaşkanı, Türk Cumhurbaşkanını Ermeni Soykırımının 100. yılını anma töreni için 24 Nisan 2015te Ermenistana davet etmiştir. Umarız bu fırsat kaçırılmaz ve Türkiyenin Cumhurbaşkanı o gün Erivanda olur.

Edward Nalbandian

Ermenistan Dışişleri Bakanı

Maxime Gauin - Sayın Nalbandian Gerçekleri Söylemedi

Ermenistan Dışişleri Bakanı Edward Nalbandian *Le Figaro*da yayınlamış olduğu yorum yazısı ve kişisel Facebook sayfasında paylaşılan bu yazının daha uzun metni,[i] Ermenistan ve Türkiye uzlaşmasına hiçbir şekilde katkıda bulunmamaktadır. Hatta tam tersine, bahsi geçen yorum yazısı bu uzlaşmayı baltalamaktadır. Nalbandianın yazısı, her açıdan Türk karşıtı propagandanın klasik ve doğru olmayan iddialarının bir tekrarıdır. Yorum yazısının Fransızca ve İngilizcesine o dillerde cevap verdikten sonra, şimdi cevabımın Türkçe çevirisini sizlerle paylaşıyorum.

Sayın Nalbandian, yorum yazısında klişe karanlık Osmanlı gecesi söylemini kullanmaktan bile kaçınmamış ve şu iddiada bulunmuştur:

> Diğer imparatorluklar gibi Osmanlı İmparatorluğu da pek çok vatandaşının en temel haklarının ve özgürlüklerinin bastırılması üzerine inşa edilmiş ve devamlılığı sağlanmıştı.

Oysa, Osmanlı İmparatorluğu, Müslüman olmayan topluluklara - özellikle de Rumlara,

Ermenilere ve Musevilere özerklik tanıyan millet sistemi üzerine kurulmuştu. Böyle bir özerklik, örnek olarak o dönemde Rusyada mevcut değildi. 19. Yüzyılda millet sisteminde ıslahatlar yapılmış, sistem daha liberal hale gelmiş ve bir demokrasi olmaya yaklaşmıştır. Tanzimât Fermânıyla beraber, 1839-1856 seneleri arasında Müslümanlar ile Gayri-Müslimler arasındaki hukuki eşitsizlikler ortadan kaldırılmıştır.

15 Haziran 1867 yılında, Osmanlı İmparatorluğu dışında yaşayan bir Ermeni soylusu olan Prens Mıgıdırç Dadian, *Revue des deux mondes*da (Paris) yayınladığı uzun bir makalede (daha sonra bir kitapçık olarak basılmıştır), Osmanlıların gerçekleştirildiği ıslahatları övmüş ve Osmanlı Ermenilerinin durumunun tatminkâr olduğunu belirtmiştir. II. Abdülhamit (1876-1909) 1878de Kanun-ı Esasîyi askıya almış olsa da; gayri-Müslim milletlerin anayasalarına, okullarına, kiliselerine veya sinagoglarına dokunmamıştır. Ermeni akademisyen Mesrob K. Krikorian gerçekleştirmiş olduğu ayrıntılı bir araştırmadan sonra, nüfusun geneline oranla, 1860lar-1900ler arasında Ermenilerin doğu Anadoludaki Osmanlı idaresinde en fazla temsil edilen etnik grup olduğu sonucuna varmıştır.[ii]

Jön Türkler döneminden (1908-1918) sadece birkaç tane örnek vermek gerekirse: Berç Keresteciyan 1914e kadar Osmanlı Bankasının genel müdür yardımcılığını, 1914ten 1927ye kadar da genel müdürlüğünü yapmıştır (daha sonrasında ise TBMMde Afyon milletvekilliği yapmıştır, gerçi bu Osmanlı Tarihi konusunun dışındadır). Siyasetten bir örnek olarak; Bedros Kapamacıyan İttihat ve Terakki Fırkası desteği sayesinde 1909da Van belediye başkanı olarak seçilmiş, 1912de ise Müslümanlar tarafından değil Ermeni Devrimci Federasyonu (Taşnaklar) tarafından katledilmiştir. Ulusal seviyede ise İttihat ve Terakki Fırkası mensubu olan Bedros Hallaçyan üç kez İstanbul milletvekili seçilmiştir (1908, 1912 ve 1914). Hallaçyan; 1909-1912 arası Bayındırlık Bakanı, 1913-1915 arası İttihat ve Terakki Fırkasının merkez komitesi mensubu, 1915-1916 arası Daimi Tahkim Mahkemesinde[iii] (Lahey, Hollanda) Osmanlı İmparatorluğunun temsilcisi ve nihayet 1916-1918 arası Osmanlı ticaret kanunu tekrar yazmakla görevlendirilmiş komisyonun başkanı olmuştur. Son örnek: yine bir İttihat ve Terakki Fırkası mensubu olan Oskan Mardikian, 1913-1914 arasında Osmanlı Posta, Telefon ve Telgraf Bakanı olmuştur.

Sayın Nalbandian aynı zamanda şu gerçek üzerinde bir durup düşünmelidir: bugün Rusyada Ermeni göçmenlerin çocuklarının aksine, yüzyıllarca sürmüş Osmanlı hâkimiyetinden sonra bile doğu Anadolunun Ermenileri hâlâ akıcı bir biçimde Ermenice konuşabiliyordu.

"Soykırım iddialarına gelince, Sayın Nalbandian yazısında okuyuculara talihsiz bir şekilde çoktan çürütülmüş olan bir takım uydurmalar ve kaynakların çarpıtılmasını sunmaktadır. Gelin öne çıkanlarına bir göz atalım:

1) Ermeni Soykırımına dair ilk atıflardan biri, 1916da Ermenistandaki Katliamlar adlı eserini yayınlayan Müslüman şahit Fayez El Ghosseindir.

Maalesef Sayın Nalbandian iddiasının aksine, Fayez El Ghossein adında bir kimse yoktu.

Birinci Dünya Savaşı sırasında, kitapta tasvir edildiği şekliyle bir mevkie sahip olan bir Osmanlı devlet memurunun var olmuş olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur. İddiaya göre Arapça olan kitabın elle yazılmış metni gösterilememektedir, zira böyle bir metin hiçbir zaman var olmamıştır. Benzer bir şekilde, Fayez El Ghosseinin İngiliz kontrolündeki bir bölgeye vardığına dair bir İngiliz belgesi de yoktur. Fayez El Ghossein bir uydurmadan ibarettir.

Gerçekte, Faiz al-Ghusayn (1883-1968) adında bir kimseye ait kayıtlar vardır. Bu kişi 1912 veya 1913te Osmanlı idaresinden kovulmuş ve Osmanlı bürokrasisinde bir kariyere sahip olmaya dair tüm umutlarını yitirdikten sonra Birinci Dünya Savaşı sırasında bir Arap milliyetçisi gruba katılmıştır.

2) 1915te Ermeni Soykırımının baş mimarlarından birisi olan, o dönemin İçişleri Bakanı Mehmet Talat Paşa, Almanyanın Başkonsolosuna itirafta bulunmuştur: bir Ermeni sorunu yoktur, zira artık Ermenilerin varlığı söz konusu değildir.

Sayın Nalbandian, sosyolog Vahakn N. Dadrian tarafından uydurulan tarihi bir çarpıtmayı bile doğru düzgün hatırlayamamıştır: Talat Paşa iddiaya göre Alman başkonsolosuna değil, Alman büyükelçisine itirafta bulunmuştu. Daha önemli olan ise, bu konuyla ilgili olan tam metin hem Almanca hem de İngilizce olarak internette mevcuttur ve böylece herkes bu belgenin anlamının Ermeni propagandacılar tarafından nasıl çarpıtıldığını teyit edebilir.[iv] Bu kaynaktan bir alıntı:

Bu ayın ikinci gününde, Talat Bey Ermenilere yönelik yapılan zulme karşı ilgili makamlara telgraf aracılıyla gönderdiği talimatların Almanca çevirilerini bana verdi. Bu kopyalar dosya içerisinde mevcuttur. Talat Bey, bu kopyaları benimle paylaşarak; ülkesinin tam göbeğinde Ermenilere yönelik yapılan ayaklanmaları sonlandırmak için ve sınır dışı edilenlere[v] nakilleri sırasında erzak verilmesini temin etmek için merkezi hükümetin ciddi çaba sarf ettiğini ispatlamak istemiştir. Talat Bey birkaç gün önce buna atıfta bulunarak bana şöyle söylemişti, La question arménienne n'existe plus. (Artık Ermeni sorunu yoktur.)

3) Ya da, 1,5 milyon insan ölmüş veya öldürülmüşken tehcirden nasıl bahsedebiliriz?

1918-1919da Ermeni delegeler bile 1,5 milyon insan ölmüş veya öldürülmüştür iddiasında bulunmamıştır. Arnold J. Toynbee toplam kayıp sayısının 600.000 olduğu yönünde tahmin yürütmüştür.[vi] Koyu bir Ermeni milliyetçisi olan araştırmacı R. Khérumian da toplam kayıp sayısı konusunda aynı tahminde bulunmuştur.[vii] Bu tahminlere denk bir şekilde, Amerikan tarihçi Justin McCarthy de 1914den 1922e kadar olan toplum kayıpların yaklaşık 600.000 olduğunu ifade etmiş[viii] ve bir başka Amerikalı tarihçi olan Guenter Lewy ise bu rakımın yaklaşık 642.000 olması gerektiği sonucuna varmıştır.[ix]

Ancak bu 600.000/650.000 kişinin hepsi Osmanlı uygulamalarından dolayı hayatlarını kaybetmemiştir:

- 1915-1916 yılları arasında (300.000 içerisinden) 150.000 kişi Rusların Anadoludan Kafkasyaya yaptırdığı tehcir sırasında ölmüştür;

- 1918-1919 yılları arasında (200.000 içerisinden) en az 50.000 kişi bağımsız Ermenistandaki salgın hastalıkları sebebiyle ölmüştür (200.000 rakamı, yukarıda bahsedilen hayatta kalan 150.000 kişi ve Rusların geri çekilmesi sonrasında 1918de gelen fazladan 50.000 mülteciye tekabül etmektedir);

- Şubat 1920de (5000 içerisinden) 2000 ila 3000 arasında kişi Fransızların Maraştan tahliyesi sırasında ölmüştür.

Bu rakamlar, o dönemde dünyanın bu tarafında gerçekleşen tüm toplu nüfus sevklerinin gerçek vaziyeti konusunda bizi aydınlatmaktadır.

4) Görünüşe bakılacak olursa Ermenilerin sınır dışı edilmesini ve büyük çapta katliama uğramasını inkâr edilemeyecek gerçekler olduğunu kanıtlayan ve bu uygulamaların baş mimarlarını idama mahkûm eden 1919 Türk Askeri Mahkemesi kararı Ankara tarafından unutulmuş durumdadır.

Sizlerle iki sene önce *European Journal of International Law* adlı bir akademik dergide çıkan yazımın bir kısmını paylaşıyorum, zira bu iki sene içerisinde hiç kimse yaptığım analize karşı çıkmadı:

Dahası, işgalci İngiliz güçleri 144 tane Osmanlı yetkilisini savaş suçları ve Ermenilere karşı suç işledikleri iddiasıyla mahkemede yargılamak için Maltaya götürdü. Yazar, 1919dan 1921e kadar Maltada tutulan bu 144 Osmanlı yetkilisinin davasını yanlış anlatmaktadır. İngiliz savcının ve yardımcılarının iki seneden fazla süren ve bir sonuç alamadıkları soruşturmadan sonra bu Osmanlı yetkilileri serbest bırakıldı. İşgalci güçler; İngiliz, Amerikan ve Ermeni arşivlerinde ve İngiliz ordusu tarafından el konulan Osmanlı belgelerinde yeterli delil bulamamışlardı. Yazarın arşivlerin yok edildiği yönündeki beyanatı gerçeği yansıtmamaktadır. İngiliz hükümetinin o dönemde Maltaya götürülen Osmanlı yetkililerinin suçlu olduğunu ispatlayacak delillerin bulunması için Ermeni araştırmacı Haig Khazariana başvurdukları bilinmektedir. İngilizler aynı zamanda bu konuda Amerikan hükümetinde de yardım talep etmişti, ancak Amerikan hükümetinden yeterli delil olmadığına dair cevap aldı. Şayet İngiliz yetkililerin elinde Maltadaki tutsakların suçlu olduğunu gösteren en ufak bir delil olmuş olsaydı, Maltaya yargılanmak için gönderilen bu Osmanlı vatandaşları hakkında mutlaka davalar açılırdı.

Malta savcısı, 1919-1920deki askeri mahkemelerin belgelerini kullanmayı reddetmişti. Nitekim 1919daki bakanların davası hukuken geçersizdir, çünkü dava bir askeri mahkemede görülmüştü. Kanun-ı Esasîye göre bakanlar görevleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı ancak Yüksek Mahkemede (Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliye) yargılanabilirdi. Henüz 1919 yılında bile verilen hükümlere itiraz etme hakkına izin verilmemişti. 1919-

1920deki askeri mahkemeler çapraz sorguya da izin vermemişti, ki bu hak ABDnin Guantanamo Bay mahkûmları için bile mevcuttur. Hatta Nisan 1920de Damat Ferit Paşa sanıkların avukat tutmasını bile yasaklamıştı. Damat Feritin siyasi güçten nihai düşüşünden sonra sanıklara itiraz etme ve avukat tutma hakkı geri verildi. Nisan-Ekim 1920de mahkûm edilenlerden hayatta kalanların hepsi aldıkları hükümlere itiraz etti ve suçlamaların tümünden veya çoğundan beraat etti. Bu beraat kararları, İstanbul hâlâ İtilaf güçlerinin işgali altındayken alındı.[x]

Özellikle 1919da sanıklara yöneltilen ithamnameye bakacak olursak, davada verilen hükümde savcının iddialarının çoğunluğunun bulunmadığının belirtilmesi gerekir: Ermenilerle ilgili hükmün içerdiği tek sav, haklarında ithamda bulunulanların Ermeni tehciri sırasında bakan oldukları için - en azından sergiledikleri pasiflikten dolayı suçlu olmaları gerektiğiydi. Ancak bu tür bir akıl yürütme gerçeklerle çelişmektedir. Alman büyükelçisinin raporuna göre 1915te bile Ermeni kimseleri öldürdükleri için yirmiden fazla Müslüman, Osmanlı yargısı tarafından idama mahkûm edilerek asılmıştır.[xi] Osmanlı kabinesinin kararlıyla oluşturulan üç soruşturma komisyonun faaliyetleri sonucunda, 1916nın Şubatından Mayısına kadar 67 tane daha Müslüman idama, 68 tanesi ağır iş yapmaya veya bir kalede hapse ve 524 tanesi hapishaneye gönderilmeye mahkûm olmuştur.[xii] Bakanlar kuruluna bu soruşturma komisyonlarının kurulmasına dair önergeye sunan isim ise Talat Paşaydı, yani Sayın Nalbandianın ifadesiyle sözde Ermeni Soykırımının başmimarı.

Sayın Nalbandianın sergilediği zayıf muhakemenin esas unsurlarının ötesinde, aynı zamanda incelenmesi gereken ikincil öneme sahip bazı ifadeleri de vardır, ki bunlar da şu ana kadar incelenenler gibi nitelik bakımından zayıftır. Örnek olarak:

1) Rafael Lemkinin soykırım kavramını oluştururken atıfta bulunduğu olay da Ankaranın gözünden kaçmışa benziyor.

Son senelerde, Rafael Lemkin gerçekten de Ermeni propagandasının saplantılı bir şekilde atıfta bulunduğu bir isim olmuştur. Ancak buradaki sorun bu atfın tamamen yanlış olmasıdır. Lemkin soykırım kelimesini 1943te yazdığı ve 1944de Carnegie Uluslararası Barış Vakfı tarafından yayınlanan *Axis Rule in Occupied Europe* adlı kitabında türetmiştir. Bu kitapta Ermenilere dair tek bir atıf bile yoktur. Kavramın kendisine gelince, Lemkinin soykırım tanımı Birleşmiş Milletler tarafından 1948te reddedilmiştir. Tal Buenos, Lemkin ve Ermeni meselesi hakkında hâlihazırda iki makale yazmış olduğu için, burada bu konuya daha fazla detaya girmeye gerek yok.[xiii]

2) Soykırımdaki faillerle mağdurları ortak acı gibi klişe tabirlerle aynı kefeye koymak mümkün müdür?

Bu cümle ancak ırkçı bir beyanat olarak nitelendirilebilir, zira bu cümleden tüm

Anadoludaki Türk (ve Musevi) nüfusun soykırım faili olduğu anlamı çıkmaktadır. Gerçek şu ki Türk, Kürt, Çerkez ve Arap savaş suçlusu olduğu kadar Ermeni savaş suçlusu da vardı.

Rus kaynakları bile Ermenilerin işlediği savaş suçlarının Osmanlı İmparatorluğunun uygulamış olduğu tehcirden önce başlamış olduğunu bize öğretmektedir:

Bir Çarlık Rusyası yetkilisi olan Prens Vasilii Gadzhemukov, Yudeniche sunduğu bir raporda açık açık Ermenilerin yaptıklarını anlatmıştır. [☀ Prens; [1915in ilkbaharında] Vanda fark gözetmeden Müslümanlara karşı yaptıkları katliamlarla Ermenilerin ta kendilerinin, Türkiyedeki Ermeni ulusunun barbarca yok edilişinin sinyallerini vermiş olduklarını açıklamıştır. Prense göre her ne kadar bu yok edişle birlikte Türkiye faydalı bir şekilde [Rusyaya] Ermenisiz bir Ermenistan bırakmış olsa da, Vanda yaşananların bir sonucu olarak oluşan Ermenilerin eline düşmenin korkusu Müslümanlarda Rusların kontrolü altına girmeye olan karşıtlığı artırmıştı.[xiv]

Bütün hayatı boyunca Ermenilerin bir dostu olmuş Amerikalı tümgeneral James G. Harbord, 1916daki ve 1917-1918deki Ermenilerin işlediği savaş suçlarından söz ederken Ermenilerin yaptıklarının tartışmasız bir şekilde Türklerin sergilediği insaniyetsizliğe denk olduğunu yazmıştır.[xv] Buna paralel olarak, Harbord komisyonu mensubu ve özel olarak Anadolunun en doğu taraflarını incelmekle görevlendirilmiş olan Emory H. Niles ve Arthur E. Sutherland şu sonuca varmıştır: Bizim kanaatimize göre Türklerin Ermenilere karşı işlediği suçların aynılarından tartışılmaz bir şekilde Ermeniler de Türklere karşı işlemekten dolayı suçludur.[xvi]

Ayrıca yaklaşık olarak 10.000 Osmanlı Musevisi de Ermeni milliyetçiler tarafından katledilmiştir. Özellikle de antik dönemlerden beridir var olmuş Vandaki Musevi topluluğu Birinci Dünya Savaşı sırasında tamamen imha edilmiştir.

Özel olarak Ermenistana bakılacak olursa, Fransanın Kafkasya Yüksek Temsilcisi Damien de Martel, Haziran 1920de 36.000 Tatarın (Azerinin) Erivanın güneyinden Türkiyeye sürüldüğünü ve kadın ve çocuk dâhil 4000nin de aynı yerde Ermeni askerler tarafından Aras Nehrinde boğularak öldürüldüğünü rapor etmiştir. Damien de Martel raporunda şu sonuca varmıştı: Bu detayları rapor etmeyi gereksiz olarak görmüyorum, çünkü bu detaylar her zaman aynı kişiler katliama uğruyorun geçerli olmadığını göstermektedir.[xvii]

Bugün Ermenistan olarak bilinen bölgenin 1828de Ruslar işgal ettiği sırada yaklaşık olarak %80i, 1897de ise yaklaşık olarak %40ı Müslümandı. Bugün ise Müslümanlar bu bölgenin %1ini bile oluşturmamaktadır. Buna ek olarak, Ermenistan 1992-1994de Azerbaycan topraklarının %20sini işgal etmiş ve bölgedeki Azeri nüfusunu sürgün ve katliam yoluyla fiziksel olarak ortadan kaldırmıştır. Bu Ermenistan açısından şaşırtıcı değildir, zira 1918-1920de gerçekleştirilen etnik temizliğe en çok adları karışmış olan G. Nejdeh and Drastamat Kanayan (ki ikisi de İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyasının ordusuna katılmıştır) mevcut Ermenistan hükümetinin ideolojik olarak en çok atıfta bulunduğu kişiler arasındadır. Bunlardan yola çıkacak olursak, geçmişinde bu kadar etnik temizlik yapmış olan bir devletin bakanı nasıl olur da insan hakları konusunda ders vermeye çalışmaktadır?

3) Sadece Ermeniler değil, tüm uluslararası toplum neredeyse 100 senedir Türkiyenin Ermeni Soykırımını tanımasını beklemektedir.

Sayın Nalbandian ucuz bir yalan söylediğinin gayet farkındadır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi geçen Aralık ayında İsviçrenin Perinçek-İsviçre davasında hatalı olduğuna karar vermiştir:

117. Her halükarda, doğası itibariyle tarihi araştırmanın tartışmalı ve tartışmaya açık olması ve nihai sonuçlara ulaşmaya veya nesnel ve kesin gerçekleri ifade etmeye pek imkân vermemesi nedeniyle, mevcut başvurudakine benzer olaylara ilişkin olarak bir genel oydaşma, özellikle de bilimsel bir oydaşma olabileceği bile kuşkuludur (bkz., bu anlamda, İspanya Anayasa Mahkemesinin 235/2007 sayılı kararı, yukarıda 38-40. paragraflar). Bu bağlamda, işbu dava, Holokost suçlarının inkârına ilişkin davalardan açıkça ayrılmaktadır (bkz., örneğin, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi tarafından görülen Robert Faurisson- Fransa, 8 Kasım 1996, tebliğ no: 550/1993, doc. CCPR/C/58/D/550/1993 (1996)). İlk olarak, söz konusu davalarda başvuranlar yalnızca bir suçun hukuki niteliğine itiraz etmemiş, bazen gaz odalarının mevcudiyeti gibi çok somut tarihi olguları inkâr etmişlerdir. İkinci olarak, söz konusu başvuranların mevcudiyetlerini inkâr ettikleri suçlara ilişkin mahkûmiyetlerin, 8 Ağustos 1945 tarihli Londra Antlaşmasına ekli (Nürnberg) Uluslararası Askeri Mahkemesi Statüsünün 6. Maddesinin (c) fıkrası (yukarıda 19. paragraf) ile sarih bir hukuki temeli bulunmaktaydı. Son olarak, başvuranlar tarafından tartışmaya açılan fiillerin gerçekleştiğinin uluslararası bir mahkeme tarafından açık bir biçimde saptandığı değerlendirilmiştir.[xviii]

Buna paralel olarak İngiliz hükümeti istikrarlı bir şekilde 1915 olaylarına Ermeni soykırımı etiketini damgalamayı reddetmiştir. Aynı şekilde İspanya, Danimarka, Bulgaristan ve İsrail Parlamentoları da bu iddiayı tanımayı reddetmiştir.

Sayın Nalbandian bu talihsiz girişimde bulunurken ülkesinin çıkarları için çalışan bir diplomat olarak değil, bunun yerine Türk-Ermeni uzlaşısını istemeyenlerin içeriden ve dışarıdan desteğini elde etmek isteyen bir siyasetçi olarak davranmıştır.

**Çeviri: Mehmet Oğuzhan Tulun, AVİM uzmanı*

[i] Sayın Nalbandianın İngilizce yorum yazısının tam metnine Ermenistan Dışişleri Bakanlığı internet sitesinden ulaşabilirsiniz: http://www.mfa.am/en/interviews/item/2014/09/06/figaro_nalbandian/

[ii] Mesrob K. Krikorian, *Armenians in the Service of the Ottoman Empire, 1860-1908* (Londra: Routledge & Kegan Paul, 1977).

[iii] Mahkemenin orijinal adı: Permanent Court of Arbitration

[iv] http://www.armenocide.de/armenocide/armgende.nsf/24599fab3538b532c1257794007b610b/300f115

[v] Buradaki sınırı dışı tabiri aslında yanlıştır, zira Ermeniler mevcut yerlerinden Osmanlı İmparatorluğunun sınırları içerisinde kalacak şekilde sevk edilmiştir.

[vi] Arnold J. Toynbee, *The Treatment of Armenians in the Ottoman Empire: Documents presented to Viscount Grey of Fallodon*(London: Hodder & Stoughton, 1916), ss. 650-651; *The Western question in Greece and Turkey* (London: Constable & Co., 1922), s. 342.

[vii] R. Khérumian, *Introduction à l'anthropologie du Caucase: les Arméniens* (Paris, Paul Geuthner, 1943), ss. 13-14.

[viii] Justin McCarthy, *Muslims and Minorities. The Population of Ottoman Anatolia and the End of the Empire* (London: New York University Press, 1983).

[ix] Guenter Lewy, *The Armenian Massacres in Ottoman Turkey: A Disputed Genocide* (Salt Lake City: University of Utah Press, 2005), ss. 234-241.

[x] http://www.ejil.org/pdfs/23/3/2308.pdf

[xi] http://www.armenocide.net/armenocide/armgende.nsf/$$AllDocs/1915-12-18-DE-001

[xii] Yusuf Sarınay, The Relocation (tehcir) of Armenians and the Trials of 1915-16, *Middle East Critique*, XX-3 (Sonbahar 2011), ss. 307-312, http://www.scribd.com/fullscreen/93159908?access_key=key-1rc80q8km8056bwtfov6

[xiii] http://www.dailysabah.com/opinion/2014/08/01/the-lemkin-hole-in-the-swiss-case; http://www.dailysabah.com/opinion/2014/09/11/many-genocides-of-raphael-lemkin

[xiv] Michael A. Reynolds, *Shattering Empires. The Clash and Collapse of the Ottoman Empires, 1908-1918* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), ss. 157-158.

[xv] *Conditions in the Near East. Report of the American Military Mission to Armenia* (Washington: Government Printing Office, 1920), s. 9.

[xvi] http://louisville.edu/a-s/history/turks/Niles_and_Sutherland.pdf

[xvii] http://www.turquie-news.com/english/19293-french-high-commissioner-report.html

[xviii] http://www.avim.org.tr/uploads/raporlar/Perincek-%C4%B0svi%C3%A7re_A%C4%B0HM_karar%C4%B1_terc%C3%BCmesi1.pdf

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: GAUIN, Maxime. 2026. "1915 OLAYLARIYLA İLGİLİ OLARAK EDWARD NALBANDİAN'IN YAZISI VE MAXİME GAUİN'İN CEVABI." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2014 / 4. Ekim 07. Erişim Kasım 22, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/1915-OLAYLARIYLA-ILGILI-OLARAK-EDWARD-NALBANDIAN-IN-YAZISI-VE-MAXIME-GAUIN-IN-CEVABI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır